

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

School Administration for Sustainable Development

ศุภวัฒน์ คนมัน * และ มัทนา วังถนอมศักดิ์

Supawat Konmun* and Mattana Wangthanomsak

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม 73000

Educational Administration, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000

*To whom correspondence should be addressed. e-mail: s.supawat9344@gmail.com

Received: 21 April 2025, Revised: 20 July 2025, Accepted: 29 August 2025

บทคัดย่อ

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่เน้นการผสมผสานหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ากับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ทางวิชาการ ทักษะชีวิต และจิตสำนึกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การนำแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนในระดับชุมชนและระดับโลก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างบุคลากรที่พร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคต

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ยังเน้นถึงความสำคัญของความร่วมมือระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน การสร้างเครือข่ายการสนับสนุนนี้ไม่เพียงแต่เพิ่มทรัพยากรในการพัฒนาการศึกษา แต่ยังเป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยตรง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ จะทำให้สถานศึกษามีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชน

นอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาในด้านการบริหารและการสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความสำคัญอย่างยิ่ง การจัดอบรมและการสนับสนุนครูผู้สอนในเรื่องนี้จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพ และพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในระยะยาว ขณะเดียวกัน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์การที่เปิดโอกาสให้เกิดนวัตกรรมทางการศึกษา ครูควรเป็นผู้จัดการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับบริบทของผู้เรียนและสังคม ขณะที่นักเรียนต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบ มีจิตอาสา และสามารถร่วมขับเคลื่อนความยั่งยืนในระดับพื้นที่และสังคมโดยรวม

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิด หลักการ และแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้การวิเคราะห์และบูรณาการข้อมูลจากเอกสารวิชาการ นโยบายระดับชาติ และแนวทางขององค์การสหประชาชาติ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเชิงระบบที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาได้จริง โดยเชื่อมโยงหลักการของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะ SDG 4 SDG 12 และ SDG 13 เข้ากับการบริหารหลักสูตร การพัฒนาบุคลากร การจัดการทรัพยากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรสีเขียว

ผลการสังเคราะห์นำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยเน้นการบูรณาการหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืน (Education for Sustainable Development: ESD) การพัฒนาศักยภาพครูให้เป็นผู้นำทางการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนอย่างแท้จริง บทความนี้จึงเป็นแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา การพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

The administration of educational institutions toward sustainable development is a concept that emphasizes the integration of sustainable development principles into the management and operation of educational settings. It focuses on developing learners to possess not only academic knowledge but also life skills and a sense of environmental responsibility. Incorporating sustainable development approaches into the teaching and learning process enhances

students' understanding and capacity to solve sustainability-related problems at both community and global levels. This is a crucial factor in preparing individuals who are ready to face future challenges.

This approach also highlights the importance of collaboration among communities, governmental agencies, and the private sector. Establishing supportive networks not only enhances the availability of resources for educational development but also creates opportunities for students to engage directly in solving social and environmental problems. Promoting stakeholder participation empowers educational institutions to serve as central hubs for sustainable development within their communities.

In addition, developing the capacity of teachers and educational personnel in both administrative and instructional dimensions is essential to achieving sustainable development goals. Training and supporting teachers in this area enables schools to produce high-quality learners who will become vital contributors to the country's long-term development. At the same time, school administrators must act as visionary leaders who support learning management aligned with sustainable development objectives and foster an organizational culture that encourages educational innovation. Teachers should function as learning facilitators capable of linking knowledge with learners' contexts and societal needs. Students, in turn, must be nurtured to become responsible global citizens with a spirit of volunteerism and the ability to contribute meaningfully to sustainability efforts at both local and societal levels.

This article aims to synthesize concepts, principles, and strategic approaches to sustainable school administration by analyzing and integrating academic literature, national educational policies, and international frameworks. It proposes a systemic conceptual model linking key SDG targets - particularly SDG 4 (Quality Education), SDG 12 (Responsible Consumption and Production), and SDG 13 (Climate Action)—with curriculum management, human resource development, resource utilization, and the creation of a green organizational culture.

The findings present participatory administrative guidelines involving school leaders, teachers, communities, and partner organizations, emphasizing the integration of Education for Sustainable Development (ESD) within the curriculum, the professional growth of teachers as learning innovators, and the promotion of a learning-oriented organizational culture. The article provides both policy and practical recommendations that can be applied to drive educational institutions toward achieving the national goals of sustainable development in a concrete and effective manner.

Keywords : School Administration, Sustainable Development, Education for Sustainable Development (ESD)

บทนำ

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา สังคมโลกต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี หรือปัญหาความมั่นคงด้านพลังงานและอาหาร ซึ่งล้วนเป็นผลจากพฤติกรรมของมนุษย์ที่ดำเนินไปโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว สิ่งเหล่านี้ได้ส่งสัญญาณเตือนให้ทุกภาคส่วนของสังคมตระหนักถึง ความจำเป็นของการดูแลและพัฒนาโลกอย่างยั่งยืนมากกว่าที่เคย แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงได้กลายมาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญของการวางนโยบายและการจัดการในทุกมิติ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งมีบทบาทในการสร้างรากฐานของการเปลี่ยนแปลงผ่านการหล่อหลอมทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ให้เข้าใจปัญหาอย่างรอบด้าน และมีศักยภาพในการร่วมสร้างอนาคตที่ดีร่วมกัน สถานศึกษาจึงไม่ใช่เพียงสถานที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ แต่ยังเป็นกลไกหลักในการพัฒนา “พลเมืองโลก” ที่มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึก และสามารถเผชิญกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน [1]

ในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้รับการส่งเสริมให้เป็นวาระแห่งชาติ โดยเฉพาะในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ที่เน้นการสร้าง “สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Learning Society for Sustainable Development) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแนวทางสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างสมดุลและมีภูมิคุ้มกัน แนวทางดังกล่าวได้กลายเป็นกรอบคิดสำคัญของการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาในทุกระดับเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (UN, 2015) โดยเฉพาะ เป้าหมายที่ 4: การศึกษาที่มีคุณภาพ (SDG 4) ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เท่าเทียม และทั่วถึง

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางที่มีบทบาทสำคัญในการยกระดับระบบการศึกษา ให้สามารถตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เทคโนโลยี หรือ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ไม่ได้หมายถึงเพียงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังครอบคลุม

ถึงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งในด้านความรู้ ทักษะชีวิต และคุณลักษณะด้านจิตสำนึก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและสามารถเผชิญกับสภาพสังคมที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ [1] ในบริบทของการจัดการศึกษา การนำหลักการพัฒนายั่งยืนเข้ามาประยุกต์ใช้ จึงไม่ใช่เรื่องที่เป็นทางเลือกอีกต่อไป แต่เป็นความจำเป็น (Necessity) เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่ไม่เพียงมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทางวิชาการ แต่ยังต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีคุณค่าและสมดุล [2]

แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับ Education for Sustainable Development (ESD) ขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 2023) ที่มุ่งให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) โดยเน้นให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนพัฒนาความเข้าใจเชิงระบบ (System Thinking) สามารถวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจอย่างรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายที่หลากหลายและซับซ้อน โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะโลกร้อน การลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ และมลพิษในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรโลกโดยรวม [3] พร้อมกันนี้ยังมีการขยายตัวของประชากรในเขตเมือง ซึ่งก่อให้เกิดแรงกดดันต่อระบบการศึกษา ทั้งในด้านปริมาณผู้เรียน โครงสร้างพื้นฐาน และความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา [4] นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโครงสร้างสังคม เช่น ค่านิยมของเยาวชน ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และผลกระทบจากเทคโนโลยีดิจิทัล ยังเป็นปัจจัยที่ทำลายต่อบทบาทของสถานศึกษา โดยเฉพาะในด้านการดูแล ส่งเสริม และหล่อหลอมพฤติกรรมของผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างรับผิดชอบต่อสังคมและมีจริยธรรมในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง [5]

ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องปรับบทบาทจากการ “สอนความรู้” ไปสู่การ “พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เปลี่ยนแปลง” (Change Agent) ที่มีจิตสำนึกสาธารณะ และสามารถนำหลักการความยั่งยืนไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic Leadership) ที่มุ่งพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้เติบโตไปพร้อมกันอย่างมีสมดุล

จากบริบทเหล่านี้ การจัดการศึกษาเพียงเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะ ในระดับพื้นฐานย่อมไม่เพียงพออีกต่อไป หากแต่ต้องเน้นการพัฒนาจิตสำนึก (Consciousness Development) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบต่อสังคม และตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของตนต่อสิ่งแวดล้อมและผู้อื่น จิตสำนึกเหล่านี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการเรียนการสอนแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมาจากกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง การลงมือทำ และการสะท้อนคิด ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งและยั่งยืนมาก [6] สถานศึกษาที่มีการบริหารจัดการที่เน้นความยั่งยืนจะส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ เช่น โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน หรือการบูรณาการปัญหาในท้องถิ่นเข้าสู่บทเรียน สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงเสริมสร้างทักษะชีวิต แต่ยังพัฒนาจิตสำนึกให้กับผู้เรียนในมิติที่ลึกซึ้งและยั่งยืนมากขึ้น [7]

ด้วยเหตุนี้ การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนายั่งยืนจึงเป็นกลไกสำคัญที่สามารถตอบสนองต่อบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรอบด้าน ไม่เพียงแต่ในการจัดการหลักสูตรหรือพัฒนาครูเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมถึงการพัฒนางาน องค์กร เครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อขับเคลื่อนผู้เรียนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถสร้างอนาคตที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิด หลักการ และแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งสู่การพัฒนายั่งยืน โดยสังเคราะห์จากเอกสาร งานวิจัย และแนวทางนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเชิงวิเคราะห์ (Conceptual Framework) ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนายั่งยืนของประเทศอย่างเป็นรูปธรรม

การพัฒนายั่งยืนคืออะไร

การพัฒนายั่งยืน เป็นแนวคิดการพัฒนาที่สำคัญ โดยมีคำ 2 คำ ที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดนี้ ได้แก่ คำว่า “พัฒนา” และ “ยั่งยืน” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ และคำว่า “ยั่งยืน” หมายถึง ยืนยง อยู่นาน เช่น ขอให้มีความสุขยั่งยืน คงทน ดังนั้นจากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนายั่งยืน หมายถึง การทำให้เจริญ อย่างยืนยง อยู่ได้นาน

การพัฒนายั่งยืน มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุก [8] กล่าวว่า การพัฒนายั่งยืนนั้นต้องการรักษาทุนธรรมชาติ แต่ยังมีข้อถกเถียงกันในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทุนธรรมชาติกับทุนทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เทคโนโลยี สารเคมี ฯลฯ โดยมองว่าทุนเหล่านั้นสามารถทดแทน (Substitute) หรือใช้ร่วมกัน (Complements) กับทุนธรรมชาติได้หรือไม่ และยังมีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องระดับของการทดแทนกันของทุนทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นกับทุนธรรมชาติ

โดยบางกลุ่มเห็นว่าความสามารถในการทดแทนมีมาก บางกลุ่มเห็นว่ามีน้อยและบางกลุ่มเห็นว่าทดแทนไม่ได้เลย โดยที่ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร [9] กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเรื่องของการพัฒนาที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด ไม่สูญเปล่า เพื่อให้การสะสมความมั่งคั่งยังคงดำเนินต่อไปได้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงกลายเป็นความยั่งยืนของการพัฒนามากกว่าความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ อนันตชัย ยุธประดม และคณะ [10] กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนมี 3 ประการ ได้แก่ 1) แนวคิดทางเศรษฐกิจ คือ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสมดุล และเป็นประโยชน์ต่อประชากรส่วนใหญ่ 2) แนวคิดทางสังคม คือ การแสวงหาและรักษาไว้ซึ่งความมีเสถียรภาพของระบบสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการสร้าง ความเท่าเทียมกันระหว่างคนแต่ละรุ่น การกำจัดความยากจน การรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของคนทุกระดับในสังคม โดยเฉพาะระดับรากหญ้าในกระบวนการตัดสินใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และ 3) แนวคิดทางสิ่งแวดล้อม คือ การรักษาหรืออนุรักษ์ระบบกายภาพและชีววิทยา รวมถึงการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้เกิดเสถียรภาพในระบบนิเวศของโลก ซึ่งต้องครอบคลุมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาด้วย

จากความหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการใช้ทรัพยากรตามธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาจแบ่งออกเป็น 3 แนวคิด คือแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ คือการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างคุ้มค่า แนวคิดทางด้านสังคม คือ รักษาไว้ซึ่งระบบ แบบแผนของวัฒนธรรมทางสังคม ที่มีความหลากหลาย และ แนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อม ที่ทุกคนควรอนุรักษ์และปกป้อง ความหลากหลายของระบบนิเวศทางธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดของการพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืน คือ การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ ค่านิยม และจิตสำนึก ในการดำรงชีวิตอย่างรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง สนับสนุนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืนในระยะยาว [1] การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยที่ Sterling [11] กล่าวว่า บทบาทของการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาช่วยเสริมสร้างทักษะและค่านิยมที่จำเป็นในการรับมือกับความท้าทายทางสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยการสร้างความสำนึกของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ซึ่งสามารถทำได้ผ่านกระบวนการศึกษา

Tilbury [12] กล่าวว่า บทบาทของการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นหัวใจสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม การศึกษาไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังพัฒนาทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน ผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบและการสร้างความเท่าเทียมในสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาจึงมีบทบาทเป็นเครื่องมือในการสร้างการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนปรับมุมมองการรับรู้เกี่ยวกับโลกและพัฒนาพฤติกรรมที่ยั่งยืนมากขึ้น การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development: ESD) คือกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เข้ากับการตัดสินใจที่คำนึงถึงอนาคตอย่างมีความรับผิดชอบ ESD จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม (Change Agents) ที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงเกิดผลในโรงเรียน ควรจัดแนว 3C/3A คือ Content-Competency-Community และ Act-Align-Assess เพื่อพัฒนาทั้งเนื้อหา สมรรถนะ และการมีส่วนร่วมในระดับโรงเรียนและชุมชน

UNESCO (2017) [1] กล่าวว่า การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นกลไกที่สร้างพื้นฐานในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และสร้างความตระหนักในประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของโลก การศึกษาช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการกับความท้าทายที่หลากหลาย ผ่านการปลูกฝังค่านิยมที่สนับสนุนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน รวมถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบการศึกษาจำเป็นต้องบูรณาการหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประชากรในการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงและสร้างสังคมที่ยั่งยืนสำหรับอนาคต

ในทางปฏิบัติ ระบบการศึกษาควรกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (CLOs) ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะ SDG 4.7 ว่าด้วยการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืน และเชื่อมโยงกับ SDG 12.8 และ SDG 13.3 เพื่อยกระดับความตระหนักด้านการบริโภคอย่างรับผิดชอบ การจัดการสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในทุกระดับการศึกษา

ทั้งนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา [13] ได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาในระยะยาว โดยเน้นความยั่งยืนในหลายมิติ แผนการศึกษานี้ประกอบด้วยยุทธศาสตร์สำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น

1. การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา เน้นการเข้าถึงการศึกษาและความเท่าเทียมสำหรับทุกคน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสให้กับประชากรในทุกภูมิภาค
2. การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มุ่งให้คนไทยทุกคนสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้ในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี
3. การศึกษาเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมการศึกษาที่สนับสนุนการรักษาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. การพัฒนาและวิจัยเพื่อความสามารถในการแข่งขัน มีการเน้นการพัฒนานวัตกรรม การวิจัย และการสร้างบุคลากรที่มีทักษะสูงเพื่อให้สามารถแข่งขันในระดับโลกได้
5. การบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โดยการปรับปรุงระบบการศึกษาให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ

จากที่กล่าวมา บทบาทการศึกษากับการพัฒนาอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่า เป็นการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นสำหรับประชาชนในด้านการเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การศึกษาไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูลแต่ยังเป็นการปลูกฝังค่านิยม และทัศนคติที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การผสานหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้าสู่ระบบการศึกษาทุกระดับ จะช่วยเสริมสร้างพลเมืองที่สามารถมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่ยั่งยืน ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สมดุล และรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อคนรุ่นใหม่อต่อไป

การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและตัวชี้วัด สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา [13] ได้วางกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษา เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผ่านกระบวนการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากร การศึกษาอย่างยั่งยืน โดยเป้าหมายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน แผนการศึกษาแห่งชาติได้ระบุเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ และมีจิตสำนึกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาผู้เรียนในลักษณะนี้มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสังคมที่ยั่งยืน เนื่องจากผู้เรียนจะกลายเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยรวม รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาสังคมอย่างยุติธรรมและเสมอภาค เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม ควรกำหนดระบบติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation: M&E) โดยใช้ตัวชี้วัดด้านความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Practice) ของผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษาในการสะท้อนผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาเพื่อความยั่งยืน

นอกจากนี้ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป แผนการศึกษาแห่งชาติมีแนวทางการบูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ากับหลักสูตรการศึกษาในทุกระดับ ทั้งในด้านการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้าใจในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน การสอนแบบบูรณาการนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ทางวิชาการเข้ากับการแก้ปัญหาจริงในสังคม ทั้งนี้ด้านการจัดการทรัพยากรการศึกษาอย่างยั่งยืน มีการจัดการทรัพยากรการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เป็นอีกปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาการศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ในการเรียนการสอน ลดการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง เช่น กระดาษและพลังงานไฟฟ้า นอกจากนี้ยังสนับสนุนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Schools) ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดการศึกษาเพื่อความยั่งยืน และด้านบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ในการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีวิสัยทัศน์ โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทในการส่งเสริมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการเรียนรู้แบบยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ ในขณะเดียวกัน ครูและบุคลากรทางการศึกษา จำเป็นต้องมีความพร้อมในการพัฒนาทักษะและแนวคิดการสอนที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครูผ่านการอบรมและการศึกษาต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาอย่างยิ่ง

จากที่กล่าวมาการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) เป็นกระบวนการที่บูรณาการหลายด้านเข้าด้วยกัน ทั้งด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดการทรัพยากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นการเรียนรู้แบบยั่งยืน แนวทางเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ และพร้อมที่จะเผชิญกับโลกในอนาคต การบริหารการศึกษาในลักษณะนี้จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการผสมผสานหลักการของความยั่งยืนเข้าไปในทุกมิติของการบริหารจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแนวคิดของอนันตชัย ยุธประถม และคณะ [10] ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจะต้องดำเนินควบคู่กันไปในทุกสามด้านนี้ จึงจะสามารถสร้างความสมดุลและมั่นคงให้แก่ระบบการศึกษาและสังคมในระยะยาวได้

ในด้านเศรษฐกิจ การบริหารสถานศึกษาต้องตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า โดยเน้นการวางแผนและจัดสรรงบประมาณอย่างรอบคอบ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนและครู รวมทั้งต้องส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ทั้งในด้านการผลิต การใช้พลังงาน และการบริหารจัดการต้นทุน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

ขณะเดียวกัน ด้านสังคมก็ถือเป็นอีกหนึ่งเสาหลักที่ไม่อาจละเลยได้ การพัฒนาในมิติสังคมหมายถึงการสร้างความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิด การบริหารสถานศึกษาจึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนจากทุกกลุ่มได้รับสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยภายในโรงเรียน รวมถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาให้พวกเขาเป็นพลเมืองที่ดี และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า

ด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติดังนี้มุ่งเน้นให้สถานศึกษามีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ การรณรงค์ลดการใช้พลาสติก การจัดการขยะอย่างถูกวิธี และการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารสถานศึกษาจึงควรส่งเสริมแนวทางดังกล่าวควบคู่กับการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและระดับโลก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นผลกระทบและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างมีวิสัยทัศน์

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามกรอบของอนันตชัย ยุธประถม และคณะ (2557) [10] เป็นการผสมผสานมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดำเนินไปอย่างสมดุลและเกื้อหนุนกัน เพื่อมุ่งสร้างสถานศึกษาที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการสร้างจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบต่ออนาคตของตนเองและสังคมโดยรวม

ความร่วมมือจากส่วนต่างๆในการพัฒนาสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามกรอบแนวคิดของอนันตชัย ยุธประถม และคณะ (2557) [10] ที่เน้นการผสมผสานมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุล มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์และวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนเป้าหมายดังกล่าวให้เกิดขึ้นจริงในสถานศึกษา ผู้บริหารไม่เพียงแต่ต้องวางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนเท่านั้น แต่ยังต้องมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความเสมอภาคและความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย [14]

ในด้านเศรษฐกิจ ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดระบบการบริหารงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่าและยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การสนับสนุนโครงการเกษตรในโรงเรียน หรือกิจกรรมฝึกทักษะอาชีพที่ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต [1] นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องส่งเสริมให้บุคลากรภายในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการบริหารงาน

ด้านสังคม ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้นำในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่เป็นธรรมและเท่าเทียม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ที่เน้นคุณค่าทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม [15] การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายและการเคารพในสิทธิมนุษยชน เป็นอีกหนึ่งหน้าที่ของผู้บริหารที่จะช่วยให้สถานศึกษากลายเป็นพื้นที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียนทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนตามที่ได้กล่าวไว้

ในส่วนของสิ่งแวดล้อม ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการนำแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายและกิจกรรมในโรงเรียน โดยสามารถผลักดันการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ครูและนักเรียน รวมถึงสนับสนุนโครงการลดขยะและใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ [12] การสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษาจะช่วยขยายผลไปสู่ชุมชนและสังคมโดยรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ใช่เพียงเรื่องของจัดการทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังเป็นการบริหารจัดการที่ผสมผสานทั้งการสร้างวิสัยทัศน์ การมีส่วนร่วมของบุคลากรและชุมชน และการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในทุกระดับอย่างรอบด้าน [16] ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเป็นผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถสร้างแรงจูงใจและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สถานศึกษากลายเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว

บทบาทของครูผู้สอนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามกรอบแนวคิดของอนันตชัย ยूरประถม และคณะ [10] ซึ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่เพียงแต่เป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นภารกิจสำคัญของครูผู้สอนที่ต้องนำหลักการเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคปัจจุบันและอนาคต [1] ครูจึงถือเป็นตัวกลางสำคัญในการส่งต่อค่านิยมและความรู้ด้านความยั่งยืนสู่ผู้เรียนโดยตรง

ในมิติทางเศรษฐกิจ ครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมทักษะการบริหารทรัพยากร การวางแผน และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและสร้างรายได้ที่ยั่งยืนได้ในอนาคต [5] ตัวอย่าง เช่น การเรียนรู้ผ่านโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรแบบพอเพียง หรือการฝึกทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน เป็นต้น

ในด้านสังคม ครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความตระหนักรู้เรื่องความเสมอภาค ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การเคารพความหลากหลาย และการแก้ไขปัญหาทางสังคม จะช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะความร่วมมือและจิตสำนึกที่เข้มแข็งในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ [11] นอกจากนี้ ครูยังต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนอย่างมีจริยธรรมและเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

ในส่วนของสิ่งแวดล้อม ครูต้องบูรณาการเนื้อหาสิ่งแวดล้อมเข้ากับบทเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียน [12] เช่น การสอนเกี่ยวกับการลดใช้ทรัพยากร การรีไซเคิล และการปกป้องระบบนิเวศผ่านกิจกรรมภาคสนามหรือโครงการอนุรักษ์ในโรงเรียน การเรียนรู้เชิงปฏิบัติเช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึกและพร้อมที่จะปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ด้วยบทบาทเหล่านี้ ครูจึงเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับสถานศึกษา ครูต้องพัฒนาศักยภาพและความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง [4] เพื่อให้สามารถสร้างสรรค์หลักสูตรและกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความท้าทายของโลกในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือกับผู้บริหาร ครูเพื่อน และชุมชนในด้านการแลกเปลี่ยนความรู้และทรัพยากรจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้และผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในวงกว้าง [17]

ดังนั้น บทบาทของครูผู้สอนจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้บริหารสถานศึกษาในการขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ครูไม่เพียงแต่ถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ปลูกฝังจิตสำนึกและทักษะที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบและพร้อมที่จะสร้างสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต [1]

บทบาทของนักเรียนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในบริบทของการบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวคิดของอนันตชัย ยूरประถม และคณะ [10] ซึ่งประกอบด้วยมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นักเรียนถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำหลักการเหล่านี้ไปปฏิบัติและ

ขยายผลสู่ชุมชนและสังคมโดยรวม [1] โดยนักเรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับความรู้ในระบบการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ที่ต้องเตรียมพร้อมสำหรับการรับผิดชอบต่อโลกในอนาคตอย่างยั่งยืน

ในมิติทางเศรษฐกิจ นักเรียนต้องได้รับการส่งเสริมให้มีทักษะในการจัดการทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและสร้างสรรค์ เช่น การเรียนรู้เรื่องการบริหารการเงิน การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และการพัฒนาแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงและมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรที่มีจำกัด [5] ทักษะเหล่านี้จะทำให้นักเรียนสามารถปรับตัวและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

ในด้านสังคม นักเรียนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกในการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การส่งเสริมความเสมอภาค และการรับผิดชอบต่อสังคมรอบตัวผ่านกิจกรรมกลุ่ม การทำงานร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม [11] การเรียนรู้ในบริบทเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนมีความตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของสังคมที่ต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางสังคมอย่างสร้างสรรค์

ในส่วนของสิ่งแวดล้อม นักเรียนจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น โครงการปลูกต้นไม้ การลดใช้พลาสติก และการจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน [12] ความเข้าใจและจิตสำนึกเชิงลึกเหล่านี้ จะช่วยให้นักเรียนพัฒนาพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และพร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในอนาคต

บทบาทของนักเรียนในกระบวนการนี้ยังสะท้อนถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน [4] นักเรียนต้องเรียนรู้ที่จะคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และแก้ปัญหา โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนในบริบทจริง ซึ่งจะช่วยสร้างทักษะการใช้ชีวิตและความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ด้วยบทบาทที่หลากหลายเหล่านี้ นักเรียนจึงเป็นกำลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตผ่านการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน [1] การบริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่และโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมและแสดงบทบาทของตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้พวกเขาเติบโตเป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมร่วมสร้างสังคมที่มีความสุขและยั่งยืนในระยะยาว

บทบาทของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ตอบโจทย์การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยลำพังของสถานศึกษาเอง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน ซึ่งมีบทบาทสนับสนุนทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ และนโยบาย

ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการร่วมออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและสร้างจิตสำนึกด้านความยั่งยืนให้กับผู้เรียน [1] ขณะเดียวกัน หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ในการวางนโยบาย สนับสนุนงบประมาณ และสร้างกลไกเชิงระบบที่เอื้อต่อการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม [12]

ส่วนภาคเอกชนสามารถร่วมมือในรูปแบบของการสนับสนุนด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี หรือทุนการศึกษา ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ภายนอกที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกทักษะจริง และเชื่อมโยงการศึกษากับตลาดแรงงาน [18] ดังนั้น ความร่วมมือเชิงบูรณาการจากทั้ง 3 ภาคส่วน จึงเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 ว่าด้วย “การศึกษาที่มีคุณภาพ”

สรุป

การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างบูรณาการในทุกระดับ ทั้งผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียนต้องร่วมมือกัน โดยมุ่งเน้นการบูรณาการหลักการของความยั่งยืนเข้าสู่การจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ และทักษะชีวิต ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานภายนอก เพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดแนวคิดด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การสร้างระบบการศึกษาที่สามารถสนับสนุนให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงมิใช่

เพียงกระบวนการบริหารเชิงโครงสร้าง หากแต่เป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วน เพื่อมุ่งสู่อนาคตของการศึกษาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- [1] UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2017.
- [2] Sachs, J. D. The Age of Sustainable Development. Columbia University Press.2015.
- [3] Orr, D. W. Earth in Mind: On Education, Environment, and the Human Prospect. Island Press.2004.
- [4] United Nations Development Programme. Human development report 2020: The next frontier – Human development and the Anthropocene. United Nations Development Programme. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr2020pdf.pdf> ,2019.
- [5] Wals, A., & Corcoran, P. Learning for Sustainability in Times of Accelerating Change.2020.
- [6] Tilbury, D., & Wortman, D. Engaging People in Sustainability. IUCN Commission on Education and Communication. 2004
- [7] UNESCO. Education for Sustainable Development: A Roadmap.2020.
- [8] ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชูกิ. หน่วยที่ 6 การพัฒนาที่ยั่งยืนกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ในเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2548.
- [9] ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : วิชา. 2549.
- [10] อนันตชัย ยूरประถม และคณะ. ความหมายการพัฒนายั่งยืน. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. 2557.
- [11] Sterling, S. Sustainable Education: Re-visioning Learning and Change. Green Books. 2001.
- [12] Tilbury, D. Education for sustainable development: An expert review of processes and learning. UNESCO. 2011.
- [13] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2560.
- [14] Fullan, M. Leading in a Culture of Change.2018.
- [15] Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. Seven strong claims about successful school leadership. School Leadership and Management.2018.
- [16] Senge, P. M. The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization.1990
- [17] Hargreaves, A., & Fullan, M. Professional Capital: Transforming Teaching in Every School.2019.
- [18] World Bank. World Development Report 2020: Trading for Development in the Age of Global Value Chains. Washington, DC: World Bank. <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2020.2020>.